

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Na svetlobo dane od krajske kmetijske družbe.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj *VIII.*

V sredo 30. prosenca (januarja) 1850.

List 5.

Naznanilo

predsedništva deželne komisije za oprostenje zemljiš na Krajskim.*)

Z razglasam 18. nov. 1849 št. 207 se je na znanje dalo, de je deželna komisija za oprostenje zemljiš po postavi ustanovljena, svoje opravila začela.

Kér je v ti za celo deželo takó imenitni reči treba, de se v vsim odkrito in po danih postavah ravna, in de se sploh popolno zaupanje ljudstva v neutrudljivo in pravično ravnanje komisije prihrani, je predsedništvo za posebno svojo dolžnost spoznalo, vse kar se v oprostivnim obravnavanju godí, v primernih dobah ljudstvu sploh na znanje dajati, takó, de bo vsak se lahko prepričal, kaj se v ti reči godí, in kakó ustanovljena komisija, v kateri so poprejšne gruntne in desetinske gosposke in poprejšni podložni kmetje in desetinci v enaki meri po izvoljenih možéh nadomestvani, svoje opravila oskerbuje.

V pričujočim sestavku tedaj predsedništvo naznani vse imenitniše opravila, ki so od začetka komisije do konca léta 1849 na versto prišle, in kaj se je do tega časa v prid oprostivniga obravnavanja sploh zgodilo.

Po postavi 7. sept. 1848 za odpravljene spoznane poprejšne dolžnosti podložnih kmetov in desetincov se imajo, kakor že ta postava izreče, ali primerno odškodovati, ali pa odkupiti; — kakó naj se pa to izgotovi, določijo naslednji ukazi od 4. marca in 12. sept. 1849. Te postavbe določijo: ktere bivših dolžnost imajo brez vsiga povračila nehati, — in kakó se ima primerna cena za tiste dolžnosti določiti, za ktere opravičenim odškodovanje gré. Ministerski ukaz 12. sept. 1849, ki je pred nekimi dnevi tudi v za razglašanje potrebnim slovenskim jeziku iz Dunaja prišel in se ravno zdaj po deželi razpošilja in oznanuje, natanjko razloži: kakó se ima pri izpeljavi poprej omenjenih postav zastran oprostenja zemljiš ravnati, in vsakteri, ki si nekoliko prizadene, določbe tega ukaza zapopasti, se bo lahko prepričal, de se bo vse po gotovi pravici ravnalo, in de se poprejšnim obloženim v resnici veliko

olajšanje zgodi, če se le premisli, de za mnogoverstne poprejšnih dolžnost se ne bo clo nič plačalo; de za deseti denar — eno nar težjih poprejšnih davšin — državna kasa odškodovanje prevzame, de torej za deseti denar poprejšni podložni kmet od svoje kmetije nič in nikdar več odrajtati ne bo imel; de se vrednost vsih poprejšnih urbarskih in desetinskih davšin ne po sedajnih teržnih, ampak po nar nižjih katasterskih cenah prerajta; de se zlasti za tlako se po katasterski ceni za eniga delavca samo tretji del zarajtati smé, in de tudi pri tistih davšinah, ki imajo proti primernimu odškodovanju nehati, od po ti ceni zrajtani vrednosti poprejšni podložni kmet ali desetinc le eno tretjino (en driteljc) plačati ima.

Sleherní mora pa tudi previditi, de to obravnavanje po omenjenih postavah se ne da mahoma izpeljati, ampak de je veliko poprejšniga izvedenja, veliko pripravljajočih opravil in neutrudljive skerbi treba, de se v ti važni reči prav po pravici in natanjko po danih postavah ravna.

Deželna komisija je ustanovljena, kakor ministerski ukaz zapové: trije udje nadomestvajo poprejšne gruntne gosposke in desetinjake; trije se potegujejo za pravice poprejšnih podložnikov in desetincov, vsi imajo enako pravico besede in glasovanja. De se pri zbornih sejah komisije spodobno in pravično ravna, je pa predsedništvo pri prvi seji poseben opravljen red na znanje dalo, kteriga se imajo zborniki zvesto držati, takó de se vse v potrebnim redu pogovori in posvetuje, takó de imajo namestniki priložnost, vse kar se ravna, dobro zapopasti in nadčujevati, in de jim je pripušeno, vse to, v prid svojih poročnikov, komisii predložiti, kar se jim primerno zdi. Kar se je v eni seji pogovarjalo in sklenilo, se v poseben zborni protokol zapiše; in ti protokoli se hranijo v predsednikovi pisarnici, vsakterimu pa, ki se hoče sam prepričati, kaj se pri deželni komisii obravnuje, kakó se izvoljeni namestniki obnašajo, in kakó se sploh v oprostivnim opravilu napreduje, je pripušeno, se za pregledanje omenjenih protokolov v predsednikovi pisarnici oglasiti, zakaj pri deželni komisii se nič ne dela, kar bi se ne dalo očitno storiti in pred očmi vsih zagovarjati.

De se pa tudi tistim, ki nimajo priložnosti, omenjenih protokolov pogledati, na znanje da: kakó deželna komisija svoje dolžnosti izpolnuje, je predsedništvo sklenilo, po navodu omenjenih protokolov v pričujočim sestavku opravila komisije od nje začetka do konca pretečeniga léta očitnimu presojevanju predložiti.

V seji 28. nov. pr. I. je v prvič predsedništvo komisii na znanje dalo, koliko se je že poprej, preden je komisija ustanovljena bila, v namenu oprostivniga obravnavanja pripravilo, — in tukej naj zadosti, ob kratkim omeniti, de si je predsedništvo s svojimi pomočljiv-

*) Pričujoče naznanilo smo prejeli od častitiga predsedništva omenjene komisije, nadjajoči se, de bomo s tem razglasam, ki toliko imenitno reč svetu razodeva, vsim braveam vstregli, ktere ta reč zadeva. Predsedništvo prinese v tem razglasu vse opravila deželne komisije, ki je za odvzeto gruntnega podložstva postavljena, do konca pretekliga léta na znanje, in nam je obljubilo, od kvatroh do kvatroh tudi prihodnje dela te komisije v Novicah na tanjko oznanovati. Med tem časom nam bo pa gosp. Ambrož, komisijni ud, imenitniše opravke razjasnoval. — Iz vsiga vidimo, de imenovana komisija hoče v vsim očitno ravnati, kér si je svesta, de se v vsim le pravice derži. In to je prav, kér dandanašnji le očitno ravnanje zaupanje budi.

nimi vradniki prizadjalo, vse imenitniši predloge poskerbeti, po katerih je komisiji mogoče bilo, svoje opravila neodlagama začeti, zlasti pa se je skerbelo za prestavljanje ministerskiga ukaza od 12. sept. 1849, za izgotavljanje volitev komisijnih udov, za pridobitev potrebnih kazal čez vpravičene gruntne gosposke in desetinjake na Krajskim, ki se bojo za kako odškodovanje oglasiti imeli, za izdelanje tarife katasterskih cen pridelkov pri vsih 931 katasterskih srenjah, za izdelanje desetinskiga prerajta po §. 24. ukaza za vsaktero posamesno srenjo, ki se bo med vse srenje razdelil, takó de bo po tem prerajtu slehernimu desetincu mogoče zvediti: koliko na njegove desetini podveržene posamesne zemljiša pride, in koliko bo sploh za desetino v létni odškodnini ali v kapitalu odrajtati imel.

Sklenilo se je pri ti seji, de naj se za službe pri distriktnih komisijah posebno povabilo naredí, in po novicah vradno razglasi, takó de bo mogoče izmed tistih, ki bojo za take službe prošnjo položili, le take možé izvoliti, ki potrebne lastnosti za to imenitno opravilo skažejo, in med ljudmi sploh pošteno imé vživajo. Distriktne komisarije postavi ministerstvo po nasvetu predsedništva; una dva uda bo pa deželna komisija po zbornim sklepu izvolila, pri katerim se bojo torej tudi namestniki podložnih kmetov in desetincov vdeležvati imeli.

Kér se ima po postavi vsako zemljiše oprostiti, takó de se v prihodnje ne bo nikdar več od poprejšnjih urbarskih ali desetinskih in družih na gruntu ležečih dolžnost kaj odrajtovati imelo, je treba, de se vse grajšine, grajšinice, desetinske in druge posestva, ki so takih pravice vživale, natanjko zvedó, in de se jim dolžnost nakloni, po postavi se za svoje odškodovanje oglasiti. Torej je tudi sklenjeno bilo, na nar pripravniši vižo se izvedenje vsih taci opravičenih posestev pridobiti in jih pri komisiji zloženim posebnim bukvam vpisati. De se pa opravičenim tudi potrebni pripomočki za sestavljanje njih oglasnih spisov podá, je dalje posvetvano in sklenjeno bilo, de naj se tarifa katasterskih cen natisniti da, in de se bojo ti natisi pri c. kr. kantonskih poglavarstvih in pri c. kr. kantonskih štiberskih vradih (gosposkah) in pozneje tudi pri c. kr. distriktnih komisijah zložili; desetinski prerajti pa, kakor hitro bojo za vse srenje spisani, se bojo med srenje razdelili in pozneje tudi pri c. kr. distriktnih komisijah zložili, takó de bo vsim vpravičenim kakor tudi dolžnim mogoče, jih tam pregledati, ali če želijo in kolikor potrebujejo, jih tudi prepisati.

Nar imenitniši in nar težji delo za komisijo je v prvih dnevih bilo posvetovanje zavolj oglasivniga razglasa in zavolj poduka, kakó se imajo oglasiti za davšine narediti, ki se znajo z odškodovanjem odpraviti. Posebnimu odboru komisije je izročeno bilo, tega dela se lotiti in komisiji svoje primerne predloge storiti.

V mnogih sejah se je v teh rečéh posvetovalo; po storjenih sklepih izdelani razglas in poduk pa je po zadobljenim privoljenju ministerstva predsedništvo natisniti dalo, in v kratkim bo njega razpošiljanje sledilo.

Pri tem posvetovanju se je tudi za vprašanje ravnalo: kaj bi bilo storiti, če bi kak vpravičen nalaš opustil po postavi potrebni oglas narediti, — in sklenjeno je bilo, de v takim primerljeju bi po okoljšinah komisija tudi povradno na stroške vpravičeniga oglasa napraviti dala, — to se mora zgoditi zató, kér se ne ravna samo za odškodovanje vpravičeniga, temuč za oprostenje dolžniga zemljiša, in se to oprostenje tudi v gruntne bukvah izgotoviti mora. Brez postavniga obravnanja pa to izgotavljanje mogoče ni. Temu sklepu komisije enako je tudi zastran omenjene zadeve ministerstvo z visocim naukazam 8. dec. pr. l. razsodilo.

De se ti oglasiti vpravičenih, kar je mogoče, po enaki obliki izdelajo, je v seji 13. dec. pr. l. tudi

sklenjeno bilo, de naj se na potrebne kazala enakolične podobe (formulari) natisniti dajo, in po niski ceni v tiskarnici Jožefa Blaznika v Ljubljani na prodaj imajo. Za to opravilo je posebni odbor postavljen bil in s tiskarjem se je v iménu komisije pogodba naredila.

V ti seji se je tudi posvetovalo: ali bi deželna komisija že zdaj v presojevanje vzela in določila: kakóšne davšine bi se še zraven v §. 5. ministerskiga ukaza omenjenih za brez vsiga odškodovanja odpravljene spoznale; — sklenilo se je, de poprej, preden se oglasi vpravičenih ne storé, ni mogoče natanjko razločiti, kar bi se še moglo iz odškodovanja spustiti, in de se bo to še le iz teh oglasov zvedilo, z obziram na lastnost, na izvirnost in pravno imé posamesnih davšin, ktere se v oglase stavijo.

Pri seji od 15. dec. se je pomenilo kakó de bi komisija po §. 22. ministerskiga ukaza za reči drobniga davka, in za tiste odrajtvila v kmetijskih pridelkih, za ktere v katastru nobene cene zaznamovane ni, primerne cene določila. Po od predsedništva storjenim navodu je izdelanje te tarife, pri kateri se veliko presojevati in različnih pripomočkov poiskati mora, posebnimu odboru izročeno bilo, in ob kratkim se bo narejeno izdelanje tega odbora deželni komisiji predložilo.

Ravno v tisti seji se je tudi posvetovalo zastran osnovanja distriktnih komisij, in po predlogi predsedništva je tudi to imenitno opravilo poprej posebnimu odboru za posvetovanje in za izdelanje izročeno bilo.

Pri seji 31. dec. pr. l. je odbor svoj načert za razdelitev Krajske kronovine v oprostivne okolice komisiji s prikladnimi dokazi predložil, in sklenilo se je v obćim, de se bo deset oprostivnih okolic in ravno toliko distriktnih komisij naredilo, de vsaka komisija bo svoj navadni sedež v tistim kraju imela, kjer je kantonsko poglavarstvo, de pa distriktne komisije v določeni okolici se bojo po različnosti okoljšin in sploh po potrebi tudi od eniga kraja v drugi podajale. Načert omenjene razdelitve v oprostivne okolice se je visocimu ministerstvu za poterjenje predložil, in se bo navadno razglasil, kakor hitro to poterjenje od ministerstva pride.

V sejah 22. in 24. dec. se je zastran imenitne pravoznanske reči posvetovalo, namreč: kakó naj se pravice tistih, ki imajo na grajšinah ali drugih vpravičenih posestvih vpisanih denarjev (intabuliranih kapitalov) terjati, zavarvajo, če se za odpravljene prejemšine na odškodni kapital od dolžnih kaj vplača, in kakó bi se tudi vpravičenimu pomagalo, de ne bo primoran od kapitala, ki mu več dohodkov ne nese, obresti (činže) svojim upnikom odrajtati in zraven v nevarnost priti, de se mu plačilni listi po eksekuciji odvzamejo. K temu posvetovanju sta po naukazu visociga ministerstva tudi dva svetovavca c. kr. mestne in deželne sodnije in dva pravdosrednika (advokata) povabljeni bila. Različne presojevanja v ti reči so se visocimu ministerstvu predložile, in pričakuje se, kmalo zvediti, kaj se bo tam sklenilo in za pravilo postavilo.

V seji 23. dec. se je deželni komisiji ministerski dopis posebne važnosti na znanje dal, namreč zastran v postavi 7. sept. 1848, v patentu 4. marca 1849 in v oprostivnih ukazih omenjene odveze gojzdnih in pašnih pravic in zlasti vsih med poprejšnjimi grajšinami in njih bivšimi podložniki obstoječih služnost (servitutov). Kakó naj se ta odveza povračilno zgodi, kakó naj se obstoječe razmere poravnajo, de bo za vpravičeniga vživavca služne pravice kakor tudi za posestnika taki pravici podverženiga gojzda prav, je imenitno delo, ktero bistro presojevanje vsih različnih razmer terja; torej so, de se v ti reči po pravici ravna, in ministerstvu kaj koristniga

svetva in predpolaži, k temu posvetovanju v deželni komisii se nektare v gojzdnih rečeh posebno izvedeni možje povabljeni; posebno postavljeni odbor se je že tega dela lotil, in ob kratkim se bo od tega odbora narejeni načert v občno posvetovanje deželne komisije vzel.

V ravno ti seji so tudi perve vloge vpravičenih za podelenje predplačil, ki jim po visocim ministerskim naukazu od 7. oktobra pr. l. z dvema tretjinama rektificijske vrednosti odpravljenih urbarskih in desetinskih davšin gredó, obravnane in od komisije privoljene bile.

Zadnjič se je pa še govorilo od vravnjanja pravice za ribštvo; tudi to se je posebno odločenemu odboru izročilo, od kteriga se bo še le načert napravil, ki se bo potem v deželni komisii posvetval in visocimu ministerstvu predložil.

Razun tukej razloženih opravil, ki so v sejah komisije obravnane bile, je pa predsedništvo še veliko družih svojimu lastnemu vladanju pripuštenih reči oskerbelo, kakor napravo različnih potrebnih bukev in naznanil, izdelanje odškodniga deželniga katastra, v kteriga se bojo vse za odpravljene poprejšnje dolžnosti izrajtane odškodnine in poprejšnjim vpravičenim tekoče plačila vpisale i. t. d.

Iz tega naznanila naj se tedaj vsakteri prepriča, de se je v kratki dóbi od 17. novembra kot začetka komisije do konca lanskiga léta storilo, kar je le mo- goče bilo, in de je predsedništvu vse na tem ležeče, de se opravila za oprosteno zemljiš naglo pomikajo, in de se pri vsem le po pravici in po danih postavah ravna.

Take naznanila se bojo tudi v prihodnje v primer- nih dobah na svitlo dajale.

V Ljubljani 10. januarja 1850.

C. kr. ministerijalni komisar in komisijni predsednik,
Dr. Korel Ullepič.

C. kr. komisijni inspektor,
Dr. Lehmann.

Začetek kovaške in živinozdravni- ške šole v Ljubljani.

(Konec.)

„Od 9. do 10. dopoldne, in od 3. do 4. popoldne se bo celi čas šole vsaki dan v bolnišnici, to je, v štali pri bolni živini, učilo, namreč: kakó se ima bolna živina ogledovati, de se bolezin prav spozná, njeni vzroki zvedó, in zdravila določijo, ktere so zoper to bolezin.“

„Gosp. Dr. Strupi je učenik te imenitne ved- nosti, in gosp. Skale je njegov pripomočnik (asistent) in namestnik, ako bi g. dohtarja kaj zaderževalo. Ta podúk je silno imeniten, in treba je, de kdor se živino ozdravljati vadi, je noč in dan v štali. Jez in dohtar Strupi sva bila 8 let v Dunajski živinozdravniški šoli kot pripomočnika (asistenta), in marsiktero noč sva móгла vstati, če je treba bilo, bolni živini na pomoč priti, ktera je bila nama izročena. Bolno živino ozdravljati, se ne more nobeden iz samih bukev naučiti, ampak poduka si je treba iz štale pridobiti. Kér pa živina ne govori, ne more povedati, kaj de ji je — tedaj je treba, na vse znamenja na tanjko paziti, ktere se na nji vidijo, in k temu je treba: po poduku v šoli od- pèrte glave, in pridniga ogledovanja bolne živine po- noči in podnevi. Kdor se je pa enkrat pomémbe vu- nanjih in znotranjih znamenj bolezin naučil, je do- stikrat v stanu, že od dalječ živinsko bolezin spo- znati.“

„Od 10. do 11. skozi 2 mesca (namreč ta mesec in prihodnjiga mesca svečana) se bo v šoli poduk da-

jal: vse dele kopita in parkljev zunanje in notra- nje na tanjko poznati, kakó podkovati in bolezní kopit ozdravljati. Ta podúk bom jez razlagal na mert- vih kopitih in s podobami.“

„Ravno v ti uri od 10. do 11. bo sledil mesca sušca, maliga in veliciga travna, rožnika, maliga in veliciga serpana poduk raznih plémen domače živine, njene reje in oskerbovanja, njeniga plemenjenja, kakó ji pri porodih streči, kakó dobroto ali slabost živine po vunanjih znamenjih poznati, kakó zaklano živino in meso ogledovati, in kakó se obnašati, če se živina v kupčijskim ali scer pravnim prepiru znajde. Vse to bom jez v imenovanih urah skozi 8 mescev učil.“

„Od 11. do 12. dopoldne, popoldan pa od 4. do 5. se bo skozi ta in prihodnji mesec učilo znanstvo vsih zunanjih in notranjih delov živinskiga trupla, kakor kostí, žil, kit, čutnic in vsiga drobja. Le kdor zdravo pozná, zamore bolno razločiti; kdor natanjko vé, kakšne so — postavim — pljuča v zdra- vim stanu, zamore njih bolezin razločiti, i. t. d. Premalo bi pa bilo posamesne dela živinskiga trupla le poznati, vediti se morajo tudi opravi in lastnosti teh delov v zdravim stanu; takó — postavim — ni zadosti, de zdravnik goveje pljuča pozná, on mora tudi vediti opravila pljuč, kaj se s kervjo v pljučah godí, on mora vediti, de zdrava goveja živina v eni minuti 10 — do — 12krat zasópe in le če to vé, zamore bolno sopenje in pljučno bolezin spoznati. Tak zdravnik, ki vse to na tanjko vé, je prav zdravnik, — vsak drug je le mojsterskaza, vedno le po támi tapa, in če tudi kterikrat kakšno živino ozdravi, se mu primeri to, kakor slepi kokoši, ki včasih tudi kakšno zerno najde!“

„Ta podúk bo dajal gosp. Dr. Strupi, ki bo potem od mesca sušca noter do konca leta tudi v šoli učil spoznanje notranjih in vunanjih bolezin, in zdravil, kakó in kdaj se ima eno in drugo rabiti.“

„Kér se poleti šola eno uro popred začne, se bo po tem celo razdeljenje ur ravnalo, in šola se bo eno uro popred končala.“

„Spomladi bo učil gosp. Fleišman poznanje vsih zeliš, ki so za klajo in za zdravila, zraven teh pa tudi strupenih. — Človeka zdravnik ne potrebuje take natanjčne vednosti zeliš, kakor zdravnik živine, ki mora dostikrat na travnik iti in poiskati tisto zeliše, po kterim je morebiti več živine zbolelo in kuga vstala; on mora večkrat suho klajo presojevati, kaj de je škodljiviga vmes; on si mora dosti zdravil sam nabirati, de za- more boljši kup ozdravljati in si več zaslužka naklo- niti. Za tó je pa natanjčno poznanje tistih zeliš potrebno, ki so dobre, škodljive, strupene, zdravilne za živino. Gosp. učenik Fleišman bo pri tem poduku tudi te zeliša kazal.“

„To so poduki, ki se bojo tukaj dajali.“

„Zdej pa še nekaj od hišniga réda.“

„Vsaka v bolnišnico pripeljana bolna živina se mora, kadar pride, gosp. Dr. Strupitu ali pa gosp. Skaletu na znanje dati.“

„Zató bo v posebni izbi blizo velikih vrat izmed učencov eden za vratárja postavljen; ta vratár ima en dan in eno noč zmirej pri domu biti, de vse napové, kar je treba, in vse skupej skliče. Učenci se verstijo v tem opravilu.“

„Razun tega vratarja sta še 2 učenca, eden za kovačnico, drugi za bolnišnico, postavljena; de bosta vedno pri rokah kovaškemu in zdravniškemu uče- niku.“

„K vsaki živini, ki v bolnišnico pride, bo 1 učenec postavljen, ki ima skerb imeti, de se pri nji vse na tanjko zgodí, kar je bilo od učenika zapovedano. On bo živini zapovedane zdravila dajal; jo s pripomočjo